

דף הרחבות לנושא –

הלכות בישול (שיעור 3)

בישול אחר אפיה וצליה ולהיפך

שיעור 15

❖ שיטת הגר"א ברש"י

הצגנו בשיעור את שיטת רש"י כפי שביארו רוב הראשונים את דבריו. לדוגמא –

חידושי הרשב"א מסכת שבת דף נא עמוד ב

הא דתניא אין מרסקין לא את השלג ולא את הברד. פירש רש"י ז"ל משום דקא מוליד בשבת ודמיא למלאכה שבורא את המים האלו אבל נותן הוא לתוך הכוס אף על פי שנמוח מאיליו, ומה שכתב הרב ז"ל משום דקא מוליד לאו למיסר משום נולד קאמר אלא שהאיסור הוא משום סרך מלאכה לפי שהוא כבורא ומוליד המים הללו

ומעין דבריו כתבו כאן הריטב"א, ר"ן ועוד.

אך כמה מהאחרונים הציעו להבין את רש"י אחרת –

שבת של מי מסכת שבת דף נא עמוד ב

אין מרסקין את השלג פ"י רש"י משום דקא מוליד בשבת משמע דאסור משום נולד וכן כ' בס' התרומה אמנם הרשב"א בחי' כתב לרש"י דלאו למיסר משום נולד קאמר אלא משום סרך מלאכה דנראה כבורא את המים הללו ע"ש

בשבת של מי הציג שפשוט דברי רש"י זהים לתרומה – גם הוא מתכוון לאסור משום נולד, ולא משום "סרך מלאכה".

בהמשך השיעור נעסוק בנפקא מינה להמסת שומן כנגד המדורה. לכאורה לפי רש"י הדברים מותרים, ולפי התרומה אסורים. אך הגר"א כתב שם –

ביאור הגר"א אורח חיים סימן שיח סעיף טז

מותר. ול"ד למ"ש בסוף פ"ד אין מרסקין כו' דשם הטעם משום שמא יסחוט פירות העומדין למשקין כמ"ש בר"ן ומ"מ:

ויש מחמירין. דס"ל כפרש"י

הגר"א הסביר שהמחלוקת היא בין הר"ן (שהעתיק את דברי רבו הרשב"א) ורש"י!

בביאור "באר בשדה" (על פירושי הגר"א) כתב על כך –

שדה אליהו, באר בשדה שבת נא עמוד ב הערה 48

נראה שברש"י אפשר לפרש. שני פירושים. ובה תלויה המחלוקת בכוונת רש"י. שרש"י כתב שם בד"ה 'אבל נותן לתוך הכוס': של יין בימות החמה כדי לצנן, ואעפ"י שנימוח מאליו, ואינו חושש. ואפשר לפרש כוונתו בתרי אנפין: (א) מ"ש רש"י "אעפ"י שנימוח מאליו" הוא סיבה לאיסור. שכיון שנימוח, אע"ג שנימוח מאליו, היה צריך להיות אסור, ואפילו הכי אינו חושש, משום שמתערב בתוך המים שבכוס, ואינו ניכר בפני עצמו. וזה כמ"ש השבת של מי, שגם לרש"י יש איסור משום נולד, ואסור אף בנימות מעצמו. (ב) מ"ש רש"י אעפ"י שנימוח מאליו הוא סיבה להיתר. שכיוון שאינו מרסק בידים, אלא נותן לתוך הכוס, ושם נימוח השלג מאליו, אין בזה איסור. וזה כפירוש הרשב"א. ונראה שרבינו מפרש דרש"י וספר התרומה אולי בחדא שיטה, ולשניהם האיסור הוא משום נולד. והלשון "מוליד ודמי למלאכה שבורא המים האלו" שכתב רש"י, אין הכוונה דוקא משום שעושה המלאכה בידים. אלא מפני שמביא למצב של נולד. ולפי זה גם לרש"י אסור להעמידם כנגד המדורה או החמה. ומה שכתב הרשב"א, שלרש"י אסור לרסק בידים דוקא, אבל בנפשו מעצמם מותרים. זה לפי פירושו בשיטת רש"י, שהאיסור משום מוליד. אבל רבינו מפרש בשיטת רש"י דלא כהרשב"א, אלא שהאיסור משום נולד

אם כך מסתבר שכמה מהאחרונים לא קיבלו את המושג של איסור 'מוליד', ולכן העדיפו להסביר שכוונת רש"י היא 'לנולד', ואם כן הוא סובר כתרומה.

אנו המשכנו בשיעור כשיטת הרשב"א ותלמידיו ברש"י.

❖ **כל בישול הוא גרמא. האם יש בישול שהוא 'גרמא' במובן שיהיה רק דרבנן?**

בשיעור למדנו שהאור לציון ביאר שהקולא ביבש שנקרש ועתיד להפשיר בעקבות החימום, נובעת מכך שיש מחלוקת אם יש בישול אחר בישול בלח, ושכאן מדובר בבישול בגרמא. על פניו דבריו תמוהים. הרי כל בישול הוא גרמא! מניחים אוכל בתנור, וכעבור זמן הוא מבושל. במה שונה הבישול של יבש שנקרש, שלגביו נכון לומר שהוא גרמא בלבד?

שו"ת אור לציון חלק ב - הערות פרק ל - דיני בישול בשבת – הערה יד

יש מי שרצה לומר שגרם בישול אסור מן התורה אף על פי שגרמא בכל המלאכות הוא מדרבנן, משום שכל בישול הוא רק בגרמא ואפילו הכי אסור אך אינו נראה, שמה שהתורה אסרה הוא מעשה הבישול, אף שהבישול עצמו נעשה רק בגרמא, אבל אם גם מעשה הבישול הוא בגרמא אינו אסור מדאורייתא.

נראה שההסבר הוא – אכן דרך הבישול היא בגרמא. מניחים אוכל על מקור חום, והשאר קורה מאליו. אך אם הנחת האוכל נעשית בגרמא, זו גרמא של מלאכת הבישול. במקרה שלנו, האדם לא הניח מאכל לח על מקור החום. הוא הניח מאכל יבש. המאכל הלח 'נוצר' בגרמא, ועל כן יש להתייחס לבישול כגרמא.

❖ **פירוש נוסף בגרמא, ודין רוטב שרגילים לאכול אותו קרוש**

בשיעור הובאה הגרמא בשבת שעוסקת בברייתא האוסרת לרסק קרח בשבת. הובאו שני פירושים – פירוש רש"י, שהאיסור הוא משום מוליד, והיתר הנתינה לכוס הוא מפני שלא מבצע את הפעולה בידים. ממילא גם לא יהיה איסור ל'הוליד' נחלים ממאכל מוצק על ידי הנחתו במקום חם. פירוש התרומה, שהאיסור הוא משום נולד, והיתר הנתינה לכוס הוא מפני שהקרח יימס לתוך נחל אחר, ולא יהיה ניכר בפני עצמו. מכאן למד שאסור גם ל'המיס' שומן מוצק (אם הוא לא מתערב בנחל או מוצק אחר).

ראשוני ספרד פירשו את הסוגיה באופן שונה -

חיזושי הרשב"א מסכת שבת דף נא עמוד ב

ולי נראה דמשום גזירת סחיטה דפירות העומדין למשקין נגעו בה, מפני שהברד והשלג למימיהן הן עומדין, ולפיכך לתת לתוך הכוס מותר שאינו נראה כסוחט, ועוד הקילו בו לרסק בתוך הכוס כפירות דלאו בני סחיטה נינהו, והתירו לרסק אפילו ביד לתוך הכוס וכדנתי בתוספתא (פ"ד הט"ו) אבל מרסק הוא לתוך הקערה, וטעמא דמילתא, לפי שאע"פ שנקרש ונעשה עב, הכל יודעין שאין בו אוכל, ושמימיו נסחטין מתוכו, אבל מים הם מתחלתן ועד סופן, אלא שנקרשו לפי שעה, ולפיכך הקילו בהן לסוחטן לתוך הקערה או לתוך הכוס, אלא שהחמירו בהן לסחטן ולרסקן בפני עצמן, כך נראה לי.

הרשב"א (ושאר ראשוני ספרד – רמב"ן ריטב"א ור"ן) הסביר שהאיסור להמיס הוא מפני שזה דומה לסחיטת פירות, האסורה משום דש. אך קרח אינו כפרי. קרח זה מים, שכרגע קפואים, שלא כפירות, שמגיעים כפירות, והמיץ היוצא מהם נחשב דבר חדש. לכן מצד אחד אסור לרסק, מפני שזה דומה לדש. מצד שני, הקלו לסוחטם לתוך הקערה.

קודם לזה הרשב"א הסביר מדוע הוא לא קיבל את דברי התרומה -

הא דתניא אין מרסקין לא את השלג ולא את הברד – פירש רש"י ז"ל משום דקא מוליד בשבת, ודמיא למלאכה, שבורא את המים האלו. 'אבל נותן הוא לתוך הכוס', אף על פי שנמוח מאיליו. ומה שכתב הרב ז"ל משום דקא מוליד, לאו למיסר משום נולד קאמר, אלא שהאיסור הוא משום סרך מלאכה, לפי שהוא כבורא ומוליד המים הללו. אבל בספר התרומה כתוב שהוא אסור משום נולד, ולפיכך אסור ליתן קדירה או פנאדה שקרש שמנוניתן כנגד המדורה, משום דמעיקרא עב וקפוי, ועכשיו נמחה ונעשה צלול והוה ליה נולד. ולדבריו אפילו בחמה אסור דהוה ליה נולד.

ואינו מחוור, דאם כן, למה התירו לתת לתוך הכוס, דמכל מקום הרי הוא נפטר בתוך הכוס, והרי הוא נולד בשבת ואסור! ועוד, דהא פירות דלאו בני סחיטה נינהו סוחטין לכתחלה, ואפילו תותים ורימונים היוצא מעצמן אם לאוכלין מותר (קמ"ג ב'), אלא לעולם לא אסרו לרסק ביד מפני סרך מלאכה.

הרשב"א הקשה שתי קושיות על התרומה –

הקושיה הראשונה היא קושיה שכבר ראינו אחרים מקשים – מה הרעיון מאחורי היתר ההמסה בכוס? על השאלה הזו ענינו.

הקושיה השנייה – יש איסור לסחוט פירות בשבת, (לעת עתה לא נעסוק בו). לכאורה לפי התרומה בסחיטה יש שתי בעיות – מלאכת 'דש', שנעשית בעצם הסחיטה, ו'נולד', שהמוצק נהפך לנחל, הפרי נהפך למיץ. הרשב"א מעיר שלא מצינו שאסרו חז"ל את המיץ שיצא מהפירות מאליו (יש גזירה דרבנן אם הפירות עומדים לסחיטה, שאם יתחיל ליהנות מהמיץ הזה, עלול להתחיל לסחוט עוד. לכן הרשב"א אומר ש'אם עומדים לאוכלין'. אך שוב – גזירה זו אינה קשורה לדיני נולד!). כאן הוא חוזר לפירושו שלו – חז"ל אסרו את הפעולה של הריסוק(הן בפירות והן בקרח). אך מכיוון שהפירות היו אכילים לפני הסחיטה, זה לא נחשב 'נולד', אין כאן דבר חדש שלא היה ראוי לאכילה לפני שבת. מחמת קושיה זו, היו ראשונים שנקטו דרך ביניים –

חידושי הריטב"א מסכת שבת דף נא עמוד ב

ורבינו יחיאל ז"ל התיר ואמר דהשומן בעודו קרוש ראוי להיות נאכל גם כן [ולכן] לא שייך ביה משום מוליד מה שהוא נימוח, דמעיקרא אוכל ושומן והשתא נמי אוכל ושומן

רבנו יחיאל אמר שדברי התרומה לא נכונים אם השומן נאכל גם בצורתו המוצקת. וכך פסקו אחרונים -

שמירת שבת כהלכתה מהדורה תשלט פרק א סעיף לו

רוטב שרגילים לאכלו גם כשהוא קרוש, כגון ציר דגים, מותר להפשירו.

ובהערות שם (הערה קט) הסביר שהדברים תלויים במה שרגילים לעשות. במקום שאנשים רגילים לאכול שומן דגים, לא יהיה איסור להמיס את השומן. במקום שלא נהוג, יהיה אסור.

מתוך זה יש להעיר על הבנת דברי המגן אברהם שהובאו בשיעור –

ראינו בשיעור שהמגן אברהם פסק שלמרות שהתבשיל עתיד להינמס ולהיות נחלי, יש לו דין יבש. כתב הגרש"ז בדומה למה שהבאנו מהמשנה ברורה –

שו"ת מנחת שלמה תניינא (ב - ג) סימן כ

היינו טעמא דהמגן אברהם דשרי להעמיד אינפנד"א אף שיגיע ליד סולדת בו, כיון שהעמידו בעודו יבש, בזמן דלא שייך בו בישול

משמע מהדברים שהמאכל נידון 'באשר הוא שם', לפי מצבו הנוכחי, ולא מעסיק אותנו מאין בא ולאן הולך. כלומר – מדברי המשנה ברורה, וכן מהתשובה ב'מנחת שלמה', עולה שהקריטריון הוא פשוט – אם מצב הצבירה הנוכחי הוא מוצק או נחל.

❖ אם בישול אחר צליה הוא מפני שזה משנה את המאכל, מדוע בברייתא בפסחים נאמר שאי אפשר לצלות את קרבן הפסח אחר בישולו?

בגמרא פסחים (מא) שהבאנו בשיעור נאמר שמוכן מדוע קרבן פסח שהתבשל ואחר כך נצלה נפסל, והבירור הוא מדוע הוא נפסל אם נצלה ואז התבשל. באותו שלב ההנחה היא שהפעולה הראשונה שנעשית היא המשמעותית, ומה שקורה לאחר מכן חסר משמעות.

אך לאחר שהגמרא הסיקה אחרת, ולפי פסיקת היראים שיש משמעות לבישול שאחרי הצליה, צריך לחזור לתחילת הגמרא ולשאל – אם יש משמעות לבישול שאחרי הצליה (לשני העניינים – בישול זה מסיר את שם ה'צלי' מהקרבן, ובישול זה יהיה אסור בשבת כפעולה חדשה של 'בישול אחר צליה'), לכאורה תהיה משמעות גם לצלייה שאחרי הבישול, ואם כך, קרבן פסח שהתבשל יוכל להיות מוכשר על ידי צלייה שאחרי בישול! וכך הקשה האגלי טל –

אגלי טל מלאכת האופה סעיף ט ס"ק טו אות ח

ונראה דהנה צריך להבין דכיון דצלאו ואח"כ בישלו חייב דבשול מבטל הצליה, אי"כ כמו כן להיפוך דאם בישלו ואח"כ צלאו יהיה מותר כיון דצליה מבטל הבישול, אך הנה בברייתא שם מפורש דבישלו ואח"כ צלאו דחייב, ולא עוד אלא דהש"ס פשיטא ליה יותר דבשלו ואח"כ צלאו דחייב מצלאו ואח"כ בישלו... וצ"ל דכיון דחל פעם אחת איסורא דבשל מבושל שוב לא פקע איסורא מיניה בצליה שאח"כ.

יש שתי אפשרויות להבין את דברי האגלי טל –

1. האמירה אינה שהבישול האחרון מבטל את הצליה שקדמה לה. היא מתווספת אליה. קודם המאכל היה צלוי, ועתה הוא צלוי ומבושל. אותו הדבר קורה להיפך – בתחילה הוא מבושל, ואחר כך הוא מבושל וצלוי. בסופו של דבר, הוא גם מבושל, וקיים בו איסור "בשל מבושל".
 2. זה נכון שעקרונית הפעולה השנייה מבטלת את הקודמת לה. אך יש גזירת הכתוב, שאחר שהפסח בושל, חל עליו איסור "ובשל מבושל", ואין דרך להפקיע את האיסור ממנו (למרות שזה לא נכון לומר כעת שהוא מבושל, איסור בישול שחל עליו קודם לא יכול לפקוע).
- נ"מ בין האפשרויות – נצלה ואז התבשל. האם מותר כעת לצלות אותו בשבת? לפי האפשרות הראשונה, מותר, שהרי הוא כבר גם צלוי. לפי האפשרות השנייה – מצבו הנוכחי הוא מבושל, ואם כן אסור לצלות אותו שנית.

אפשרות אחרת שניתן לומר – אין הכי נמי. באמת יש הבדל בין בישול אחר צלייה לבין צלייה אחר בישול, כפי שכתב השלטי גיבורים בשם הטור ועוד. הסברא בזה, לכאורה, היא שהשפעת הבישול היא לפרק, והצלייה שאחריה לא יכולה 'למחוק' את ההשפעה הזאת, לעומת הצלייה, שמחברת, אך הבישול שאחריה יכול לחזור ולפרק. לכן לגמרא ברור שצלייה לא תתקן את הבישול, ומצד שני הבישול יבטל את הצלייה (והמנחת כהן כתב שהשולחן ערוך פסק כך למעשה).

❖ אפשרויות נוספות לדחיית הראיה נגד היראים מהגמרא בברכות (לח)

היראים הוכיח מהגמרא בפסחים שיש משמעות לבישול שאחרי הצלייה. אך מהגמרא בברכות הראבי"ה הראה שזהו דין מיוחד במצה, לגביה יש פסוק מיוחד (וכן בפסח יש פסוק מיוחד, כמובן). אך ביתר התורה, בלית פסוק מיוחד, אין סיבה להניח שיהיה בישול אחר צלייה! הב"ח יישב –

ב"ח אורח חיים סימן שיח אות ג

לא היה צריך להאי דחוי, דהוי מצי לדחויי שאני אפיייה דבישול מבטל לטעם האפיייה, והוא הדין דמבטל לטעם הצלייה, אבל אין בישול מבטל טעם ירק, דאף לאחר בישול עמד טעם הירק בכחו, ולכך לא נשתנה ברכתו. אלא דלרווחא דמילתא ולרבותא דחינן לה בהאי טעמא

הב"ח בעצם אומר שהגמרא הייתה יכולה ליישב כך, ואין ללמוד מזה שלא למדה כך.

הרא"ש ביאר את הגמרא –

תוספות הרא"ש מסכת ברכות דף לח עמוד ב

עד כאן לא קאמר ר' יוסי התם אלא משום דבעינן טעם מצה וליכא. פ"י דהויא כמו מצה עשירה אבל לחם מקרי שפיר ובמילתיה קאי.

כלומר, המשמעות אינה שיש גזירת הכתוב שדורשת טעם מצה, אלא היא פשוט לא נחשבת אפויה. אם כך, חזרנו לשיטת היראים – הבישול החדש מבטל את האפיייה הקודמת, גזירת הכתוב בסך הכל אומרת שיש דרישה שיהיה דווקא "אפוי". אך זה שמאפה שהתבשל כבר לא נקרא מאפה – את זה ידענו בעצמנו (כדברי היראים), והמקרה של המצה הוא רק יישום של המידע הזה במקרה בו דרוש 'מאפה'.

❖ האם הפרי-מגדים מקבל את ההגדרה הזאת?

ראינו בשיעור שערך השולחן והחזון איש הגדירו צלי קדירה כבישול, ולא צלייה. לעומתם כתב הפרי מגדים –

פרי מגדים אורח חיים משבצות זהב סימן שיח ס"ק ז

הוי יודע, מלשון הר"א ממיץ [יראים] שכתב המחבר נאפה ונצלה "במשקה", משמע דווקא משקה כיון ומים ושמן באפשר, הא נתבשל בשומן טיגון הוה, ולא מבטל אפיה וצליה ... פסח נמי הכין הוא, וצלי קדר מ"בשל מבושלי - מכל מקום" [פסחים מא, א], ואי לאו קרא, צלי קדר צלי גמור הוא, אם כן בשר צלי בשומן נמי כצלי קדר דמי, והבן זה:

הפרי מגדים הראה שיש גזירת הכתוב מיוחדת המלמדת שצלי קדירה פסול לקרבן פסח. משמע שלולא גזירת הכתוב, צלי קדירה נחשב צלי, ולא בישול.

❖ **ראיית הפרי מגדים לכך שתכונת הבישול נמצאת באוכל גם אחרי שנצלה אחר הבישול**

את טעמו של הפרי מגדים הצגנו בהרחבה "אם בישול אחר צליה הוא מפני שזה משנה את המאכל, מדוע בברייתא בפסחים נאמר שאי אפשר לצלות את קרבן הפסח אחר בישולו?", לעיל.

❖ **הכנת צנימים, וקרוטונים במרק, משום מקשה דבר רך, ומשום מכה בפטיש**

בשיעור, בהקשר של בישול אחר אפייה וכו', העלנו את השאלה – האם יש אפייה אחר אפייה 'כל צרכו'. נפקא מינה להכנת צנימים. הראינו שהפוסקים חלקו בשאלה זו. הפוסקים הביאו שתי סיבות נוספות לאסור הכנת צנימים בשבת – הרמב"ם כתב –

רמב"ם הלכות שבת פרק ט הלכה ו

המתיד אחד ממיני מתכות כל שהוא או המחמם את המתכת עד שתעשה גחלת הרי זה תולדת מבשל, וכן הממסס את הדונג או את החלב או את הזפת והכופר והגפרית וכיוצא בהם הרי זה תולדת מבשל וחייב, וכן המבשל כלי אדמה עד שיעשו חרס חייב משום מבשל, כללו של דבר בין שריפה גוף קשה באש או שהקשה גוף רך הרי זה חייב משום מבשל.

הרמב"ם אומר שבישול שייך גם במתכות, ובזה ריכוך והקשייה מגדירים את הבישול. השאלה היא – האם הגדרה זו רלוונטית גם לאוכל?
השואל ומשיב כתב על הכנת קרוטונים למרק (שמרכך את הלחם הקשה) -

שואל ומשיב תליתאה חלק ב סימן כ

אני אמרתי בראשית ההשקפה שיש לאסור ממ"ש הרמב"ם פ"ט דשבת, 'כללו של דבר, כל שריפה דבר קשה, או שהקשה גוף רך אסור' ואפשר שכונת רבינו שמרפה גוף קשה, דהיינו בעצם קשה כמו מתכות וכדומה, שבעצמו הוא קשה, אבל הלחם הוא רך, רק שנתקשה אחר כך וכתב עליו הרב פעלים:

שו"ת רב פעלים חלק ב - אורח חיים סימן נב

התם הוא דרך מלאכה, שמרפה גוף קשה כדי שיצלח למלאכה שרוצה בה, אך כאן הוא אוכל, ודרך אכילה הוא זה שמרפהו במרק כדי שיוכל לאכלו יפה בנחת.

הרב פעלים טען שהריכוך וההקשייה הם מהותיים לשימוש במתכות, דבר שאינו נכון על שקדי מרק, והוא הדין לצנימים!
אך הרב פעלים חשש מטעם אחר -

מיהו אם זה הפת קשה הרבה, מחמת שנתיישן ימים הרבה, עד שא"א לאכלו כלל בלא שריה במרק, הרי זה אסור משום דהוי גמר מלאכה, וחייב משום מכה בפטיש, ולא משום מבשל. מיהו אופן האחר שכתב הגאון מהרי"ש בשאלה הנז' שהוא ליקח לחם שנאפה ולהניחו ע"ג התנור בשבת שיהיה כולו מוקשה עד שיהי' פעניצין, הנה בזה ודאי אסור דהוי' גמר מלאכה וחייב משום מכה בפטיש, שבאמת בזה הוא גמר מלאכה של הפעניצין הנז' והשי"ת יאיר עינינו באור תורתו אכי"ר.

הרב פעלים כתב שאם אין אפשרות לאכול את הקרוטונים ללא השרייה, זו מלאכת מכה בפטיש, שמסיים את הכנת האוכל. וסיים שהוא הדין להכנת צנימים – הקשיית הלחם לצורה של צנימים זה גמר מלאכה, ואסור. והרב עובדיה יוסף התיר לעשות צנימים ח"ל:

שו"ת יחווה דעת חלק ג סימן כב

דברי הרמב"ם שאסור לרפות דבר קשה או להקשות דבר רך, אינם שייכים לגבי דבר מאכל, שהוא דרך אכילה, וכמו שמותר לשרות במרק רותח לחם יבש כדי לרככו ... ומדברי הפוסקים שסתמו להתיר באפיה אחר אפיה, מתבאר שאין שום איסור להקשות לחם רך, ושדברי הרמב"ם שאסור להקשות דבר רך אינם שייכים לענין אוכלים, כיון שזהו דרך אכילה.

ואמנם הגאון רבי יוסף חיים בשו"ת רב פעלים חלק ב' (סימן נ"ב) הסכים להחמיר כדברי השואל ומשיב, מטעם שזה נחשב כגמר מלאכה, כשהופך את הלחם לצנימים, ויש בזה איסור משום מלאכת מכה בפטיש. אולם באמת נראה עיקר כדברי האחרונים שפסקו להקל בזה, ולא חששו כלל לאיסור של מכה בפטיש, משום שהלחם ראוי לאכילה עוד לפני שיעשה צנימים, ולכן אף לדעת הירושלמי פרק כלל גדול שיש איסור מכה בפטיש באוכלים, באופן שכזה אין לחוש כלל.

הרב עובדיה הסביר שדברי הרמב"ם, שדין הקשיית דבר רך, ולהיפך, הוא דין במתכות, ולא באוכל. לגבי מכה בפטיש הרב עובדיה הסכים למה שכתב ברב פעלים בתחילה, שאם באמת אין אפשרות לאכול את הלחם ללא ריכוך, יהיה בזה מכה בפטיש. אך בדרך כלל הלחם שעושים ממנו צנימים אכיל כרגע, ורק מוסיפים בו אפיה, ואין לאסור משום מכה בפטיש. (בעניין מכה בפטיש באוכל נעמיק בשיעור עתידי בעז"ה).